

J U L I J E V P E R I V O J U D A R U V A R U

IDEJNO PROGRAMSKO RJEŠENJE OBNOVE LJEČILIŠNOGA PERIVOJA - 2012.

AUTORI: Prof.dr.sc. MLADEN OBAD ŠĆITAROCI_Izv.prof.dr.sc. BOJANA BOJANIĆ OBAD ŠĆITAROCI_KSENIJA RADIĆ, mag.ing.arh.urb.

SADRŽAJ

1. UVOD

- 1.1. POLAZIŠTA, SVRHA, CILJ I OBUHVAT IDEJNO-PROGRAMSKOG RJEŠENJA
- 1.2. JULIJEV PERIVOJ U POVIJESNOM KONTEKSTU DARUVARA

2. POVIJESNA MATRICA PERIVOJA

- 2.1. POVIJESNA PREPOZANTLJIVOST I MIJENE PERIVOJA – POVIJESNA MATRICA ZA OBNOVU
- 2.2. PERIVOJ NA POVIJESNIM KARTAMA
- 2.3. PERIVOJ NA FOTOGRAFIJAMA I RAZGLEDNICAMA

3. POSTOJEĆE STANJE PERIVOJA – 2012.

- 3.1. PERIVOJ U PROSTORNO-PLANSKOJ DOKUMENTACIJI
- 3.2. ZGRADE U PERIVOJU
- 3.3. PERIVOJNE GRAĐEVINE I SADRŽAJI
- 3.4. ARHEOLOŠKI NALAZI I LOKALITETI U PERIVOJU
- 3.5. CVJETNJACI I PERIVOJNI PARTERI
- 3.6. BILJNE VRSTE U PERIVOJU
- 3.7. KOMUNALNE INSTALACIJE U PERIVOJU
- 3.8. PERIVOJNA OPREMA
- 3.9. ALEJE, ŠETNICE I STAZE
- 3.10. VIZURE I PANORAMSKE SLIKE PERIVOJA

4. PRIJEDLOG ARHITEKTONSKIH ZAHVATA U PERIVOJU – 2011.-2012.

- 4.1. PLAN RAZVOJA DARUVARSKIH TOPLICA

5. POLAZIŠTA I UPORIŠTA ZA OBNOVU PERIVOJA

- 5.1. OGRANIČENJA ZA OBNOVU PERIVOJA
- 5.2. TLOCRTNE MIJENE PERIVOJA
- 5.3. TLOCRTNA GRAĐEVNA MATRICA PERIVOJA – POLAZIŠTE ZA OBNOVU
- 5.4. METODE OBNOVE PERIVOJA

6. IDEJNO-PROGRAMSKA ZAMISAO OBNOVE PERIVOJA

- 6.1. IDEJNO RJEŠENJE - PERIVOJNA KOMPOZICIJA – POLAZIŠTE ZA OBNOVU PERIVOJA
- 6.2. SMJERNICE I PROGRAM OBNOVE PERIVOJA PO RAZDJELIMA
- 6.3. OBNOVA TLOCRTNE SLIKE PERIVOJA
- 6.4. PERIVOJNE GRAĐEVINE I SADRŽAJI
- 6.5 PERIVOJNA OPREMA
- 6.6. OBNOVA NASADA
- 6.7. ZGRADE I GRAĐEVINE – OBNOVA I MOŽEBITNA NOVA IZGRADNJA
- 6.8. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA U PERIVOJU
- 6.9. ETAPNOST PROVEDBE OBNOVE PERIVOJA
- 6.10. SMJERNICE ZA IZRADU PROJEKTNE DOKUMENTACIJE ZA OBNOVU PERIVOJA

7. ZAKLJUČNE PRIPOMENE UZ OBNOVU PERIVOJA

8. LITERATURA I IZVORI

Panoramske slike perivoja

3_82. Panorama 1 - pogled od Vile Arcadia prema Centralnoj blatnoj kupelji i zapadu
fotografirala: K.Radić

3_83. Panorama 2 - pogled s istočne grabove aleje prema Marijnoj kupelji i zapadu
fotografirala: K.Radić

3_84. Panorama 3 - pogled od Švicarske kuće prema Antunovoj i Centralnoj blatnoj kupelji
fotografirala: K.Radić

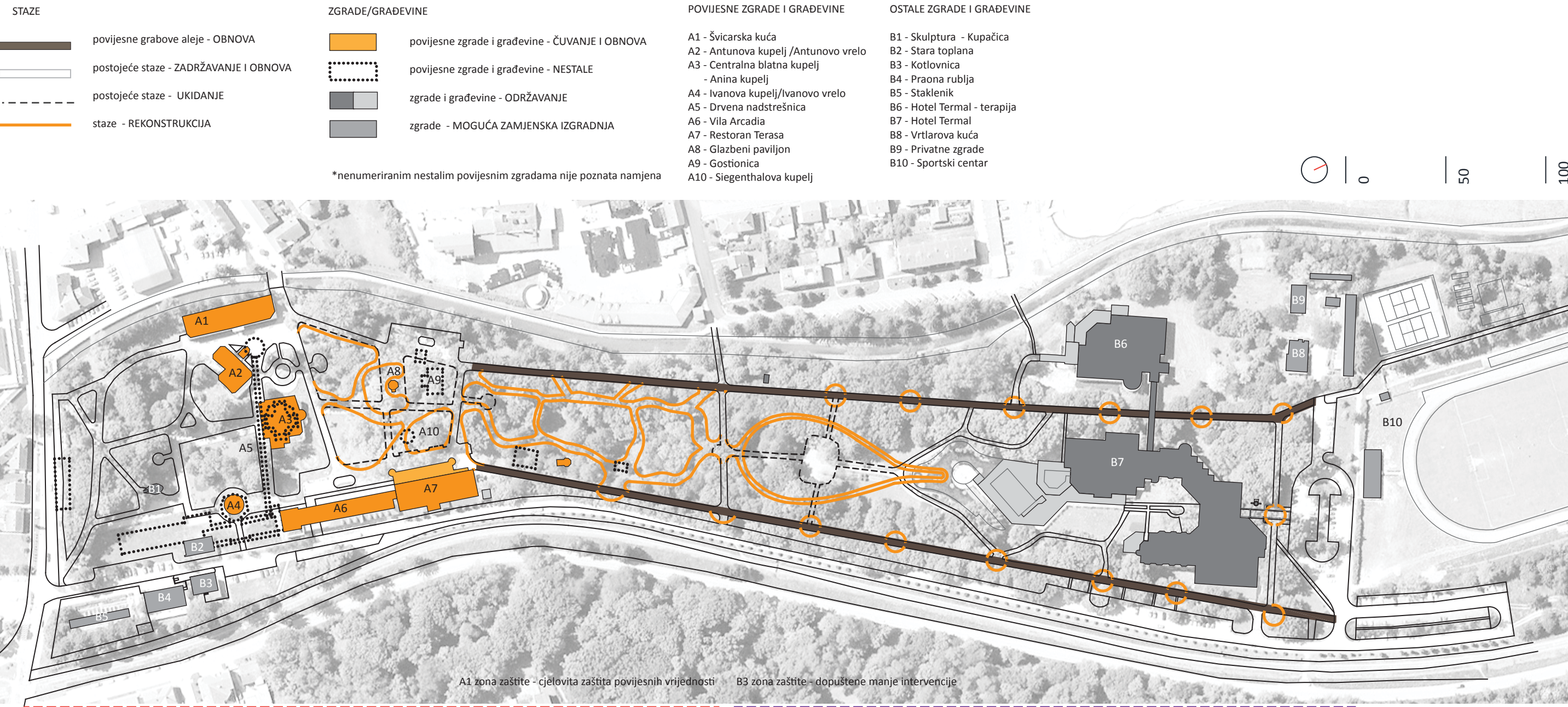

3_85. Panorama 4 - pogled s zapadne grabove aleje prema glazbenom paviljonu
fotografirala: K.Radić

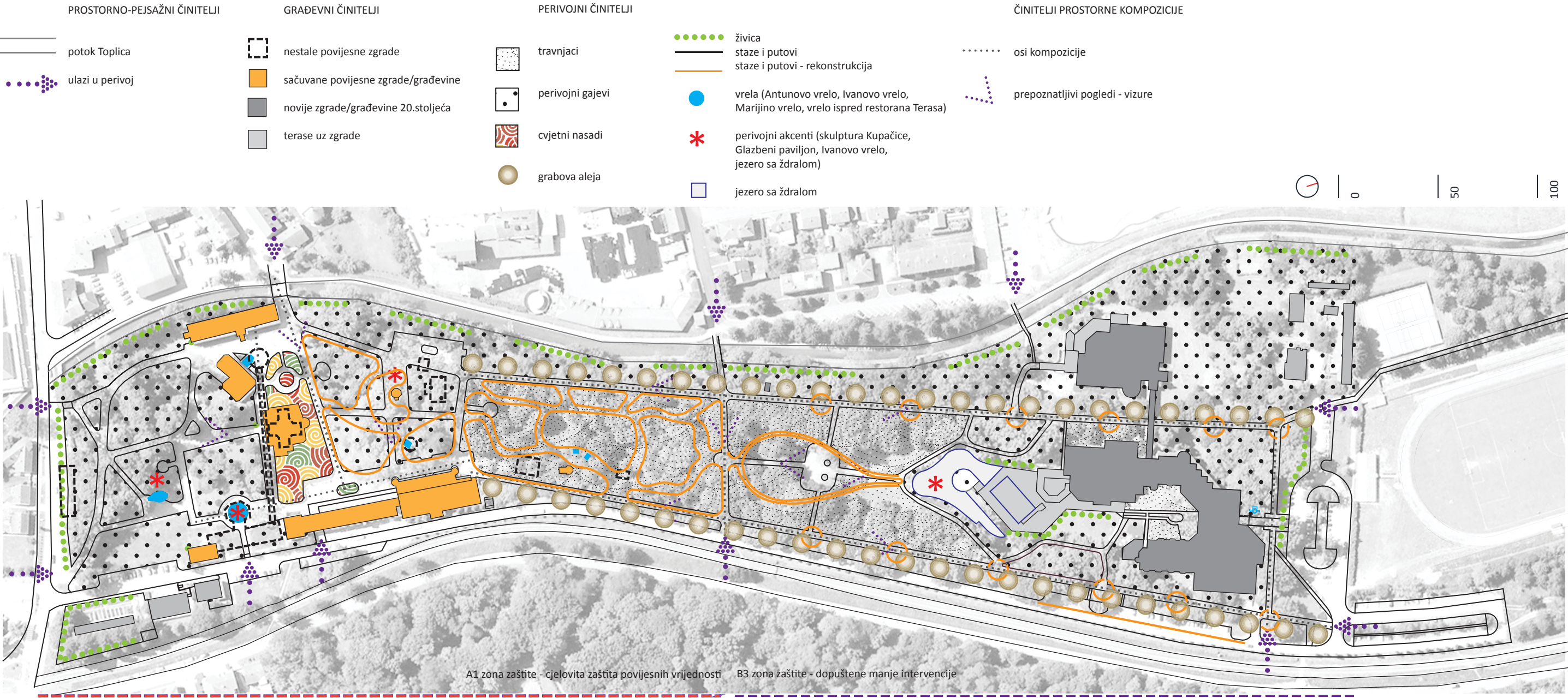
5.3. TLOCRTNA GRAĐEVNA MATRICA PERIVOJA – POLAZIŠTE ZA OBNOVU

Tlocrtna slika (plan) perivoja polazište je za njegovu obnovu. Osim tlocrtne slike važno je obnoviti perivojne interijere (pojedine prepoznatljive prostore), građevine i sadržaje, biljne vrste te u najvećoj mogućoj mjeri obnoviti perivojni ugođaj. Tlocrtna slika je podloga za sve. Međutim, ne će se pod svaku cijenu rekonstruirati nekadašnji tlocrtni izgled perivoja prikazan na katastarskoj karti, već će se uzeti u obzir mijene tijekom vremena i sadašnje stanje. Na grafičkom prikazu Tlocrtna građevna matrica za obnovu perivoja narisani su bitni dijelovi tlocrtne građevne perivojne slike, koja se može smatrati tlocrtnom matricom važnom za očuvanje i obnovu. Glavni sastavni dijelovi te slike jesu zgrade/građevine i šetnice/staze.

Na grafičkim prikazima razlikujemo pet tipova zgrada/građevina: povijesne zgrade koje se čuvaju i koje se moraju obnoviti, povijesne zgrade koje su nestale, postojeće zgrade koje je moguće ukloniti, moguća zamjenska izgradnja (nova izgradnja na mjestu nekadašnjih zgrada) i nova izgradnja radi današnjih potreba. Na grafičkim prikazima razlikujemo tri tipa šetnica/staza: povijesne šetnice/staze koje su sačuvane do danas (uz prihvatljive manje promjene u odnosu na izvorno stanje), staze predložene za rekonstrukciju (nestale su tijekom vremena) te šetnice koje jesu približno povijesne, ali su tijekom vremena doživjele preinake.

Perivojna kompozicija - polazište za obnovu perivoja

6.2.1. Razdjel I.

Smještaj i ulazi I. razdjela

Razdjel I. nalazi se u južnom dijelu perivoja. Južna granica razdjela jest Frankopanska ulica, zapadna je granica potok Toplica, a istočnu granicu čini prilazna cesta s parkiralištima i željeznička pruga. U sjeveroistočnom uglu I. razdjela ostatci su Ivanove kupelji i Ivanovo kružno vrelo. Tri su pješačka ulaza u perivoj u I. razdjelu - jedan je na južnoj strani perivoja, drugi je na jugozapadu razdjela te treći zapadni, kojim se preko mosta dolazi sa središnjega gradskog trga.

Povijesna obilježja prostora I. razdjela

Razdjel I., kao i razdjel II., najstariji je i najvrjedniji dio perivoja jer se upravo tu započelo s korištenjem i prvim uređenjem kupališnih građevina još 1762. godine. Poznato je i da su Rimljani u 3. i 4. st. upravo tu izgradili kupalište (terme), no za sada nema dovoljno arheološko-povijesnih podataka jer nisu nikad provedena sustavna arheološka istraživanja. Znade se da su Rimljani kaptirali izvore tople vode, a današnja Antunova i Ivanova kupelj su podignute na temeljima rimskih termi. U doba turske vladavine u 17. stoljeću Turci podižu sumporno kupalište zvano Ilidža. U Julijevo doba (1849.-1879.) perivoj je doživio najveći uspon – zauzimao je površinu od približno 5,8 ha (preko 10 jutara), a izgrađene su i glavne zgrade, od kojih su Švicarska kuća, vila Arcadia i Blatna kupelj/kupalište podignute u I. razdjelu. U razdoblju Magdalene Lechner (1879.-1918.) izgrađena je (prije 1896.) Anina blatna kupelj na mjestu Blatne kupelji (Blatnoga kupališta). Drvena nadstrešnica obrasla lozicom povezivala je Antunovu, Ivanovu i Aninu kupelj. Centralna blatna kupelj (1909.-1910.) izgrađena je na mjestu Anine kupelji.

Stilska obilježja perivoja u I. razdjelu

Razdjel I. je historicistički oblikovan perivojni prostor sa šišanim geometrijskim oblicima živica i nasada, uresnim cvjetnjacima (parterima), zavojitim stazama i s mnoštvom cvijeća. Središnji dio I. razdjela zuzima kvadratična površina s polukružnim usjekom na južnoj strani, oblikujući ophod oko kružnoga Ivanova vrela. Sjeverno od toga nalazi se površina uz Centralnu blatnu kupelj. Parter ispred i iza Centralne blatne kupelji često je prikazan na fotografijama i razglednicama s početka 20. stoljeća. Zapadni dio oblikuju kružna gredica i dvije gredice četvrtine kruga, a na istočnoj strani su dva kružna partera različitih veličina. Obadva dijela obilježava visoko drveće i trava kao pokrov. Južnim dijelom dominira pet cjelina tlocrtno trokutastog izgleda, radijalno poslagani i sa sličnim perivojnim obilježjima.

Perivojni sadržaji I. razdjela

U I. razdjelu dva su termalna sadržaja - Ivanovo i Antunovo vrelo. U središnjem dijelu razdjela nalazi se jezerce i skulptura Kupačice te kružna niša u sredini, kojoj se pristupa sa sjevera.

Zgrade i građevine I. razdjela

U razdjelu I. nalaze se sljedeće zgrade/građevine: Švicarska kuća (izgrađena prije 1861.), Antunova kupelj i Antunovo vrelo (prva kupališna zgrada izgrađena vjerojatno prije 1861.), Centralna blatna kupelj (1909.-1910.), ostatak Ivanove kupelji (1810.-1818.) i stara kotlovnica. Na mjestu današnje Centralne blatne kupelji bilo je u prošlosti nekoliko termalnih građevina. U tursko doba (17. st.) bila je podignuta Ilidža (sumporno kupalište), u doba Izidora Jankovića (1813.-1849.) na istom mjestu podignut je Schlammbad (građevina s ljekovitim blatom), od 1879. do 1918. tu se nalazila Anina blatna kupelj, a potom Centrala blatna kupelj (Amadeo Carnelutti, 1909.-1910.). Ivanova kupelj je većim dijelom srušena u Domovinskom ratu (1991.-1993.), a tijekom vremena nestala je i oktogonala građevina iznad Ivanova vrela. Nestala je i gostiona podignuta prije 1861. u blizini glazbenog paviljona u kojem je glazba svirala dva puta dnevno. Ispred Antunove kupelji nalazila se fontana s toplom vodom za piće. Na jugozapadnom rubu nalazio se rasadnik ukrasnoga bilja i staklenik/oranžerija (18. stoljeće), izvan granice zaštite perivoja.

Prijedlog glavnih zahvata obnove u I. razdjelu

- Obnoviti/rekonstruirati nestale cvjetnjake prema starim fotografijama/razglednicama.
- Obnoviti i urediti Ivanovo vrelo.
- Vratiti fontanu za piće ispred Antunova vrela.
- Obnoviti polukružna odmorišta s polukružnim klupama.
- Razmotriti opravdanost i potrebu obnove drvene nadkrivene šetnice koja je povezivala Antunovu i Ivanovu kupelj (u slučaju opravdanosti izvedbe moguće je razmišljati i o suvremenom oblikovanju).

Prijedlog novih građevina/sadržaja u I. razdjelu

- Arhitektonsko oblikovanje i primjereno označavanje ulaza u perivoj (dva južna i jedan zapadni ulaz) s rješenjem postojeće denivelacije i novim nasadima.

Podrazdjel I.1

Perivojno rješenje valja uskladiti s projektom možebitne nove izgradnje na mjestu nekadašnje Ivanove kupelji. Analizom starih fotografija i raglednica (Hünova litografija iz 1862., razglednica iz 1930.) utvrđuje se da se u tom prostoru pored Ivanove kupelji nalazilo gusto posađeno drveće, koje je većim dijelom uništeno u Domovinskom ratu početkom 1990-ih godina. Temeljem izvida na terenu predlažu se sljedeći zahvati s nasadima (u slučaju ako nije izgledna nova izgradnja u skoroj budućnosti): zapadnim rubom podrazdjela uz šetnicu posaditi 2-3 lipe te osigurati kontinuitet cvjetnih poteza uz šetnicu; umjesto mladoga neškolanoga hrasta (donesenog iz šume) treba posaditi novi školovani s dobro razvijenom provodnicom; produžiti drvored breza uz prilaznu prometnicu; dosaditi visoko grmlje i drveće uokolo kotlovnice i prema parkiralištu.

Podrazdjel I.2

Podrazdjel takvog tlocrtnog oblika i površine nije postojao na starim katastarskim kartama (1861., 1896.). Prvi je puta vidljiv na katastarskoj karti iz 1954. godine. Temeljem izvida na terenu predlažu se sljedeći zahvati s nasadima: izvaditi maleno stablo smreke i staru oštećenu lipu koja se nalazi uz tise.

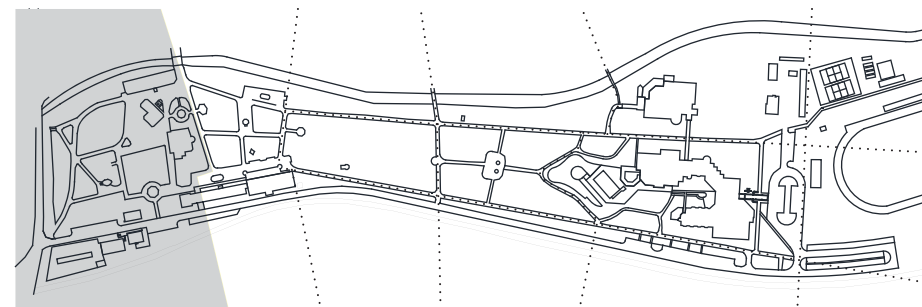
Podrazdjel I.3

Podrazdjel se proteže južnim rubom perivoja, uz Frankopansku ulicu. Na straim katastarskim kartama (1861., 1896.) u tom je prostoru urisano drveće i građevina izduženog tlocrta nepoznate namjene. Sadašnje neugledne ulaze u perivoj iz Frankopanske ulice treba oblikovno primjereno riješiti – denivelaciju riješiti rampama/stubama, primjereno istaknuti ulaze arhitektonskim rješenjem i nasadima. Temeljem izvida na terenu predlažu se sljedeći zahvati s nasadima: obnoviti ili zamijeniti postojeću grabovu živicu uz ulicu na način da se postigne gusta visoka ograda, dosadnja drveća da bi se postigao vegetacijski okvir uz ulicu, vađenje smreke i pačempresa, uz jugoistočni ulaz posaditi skupinu tisa uz pačempres, uz jugozapadni ulaz dosaditi skupinu tisa.

Podrazdjel I.4

Podrazdjel takvog tlocrtnog oblika i površine nije postojao na starim katastarskim kartama (1861., 1896.). Prvi je puta vidljiv na katastarskoj karti iz 1954., ali veće površine. Temeljem izvida na terenu predlažu se sljedeći zahvati s nasadima: izvaditi smreku a na njeno mjesto posaditi novo stablo, površinu tla ispuniti cvjetnim grmljem (bijeje hortenzije).

Razdjel I.

Smjernice i program obnove perivoja - Razdjel I.

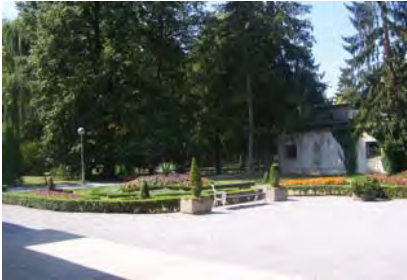
6_9. Podrazdjel I.5.
fotografirala: K.Radić

6_10. Podrazdjel I.6.
fotografirala: K.Radić

6_11. Podrazdjel I.7.a
fotografirala: K.Radić

6_12. Podrazdjel I.7.
fotografirala: K.Radić

6_13. Podrazdjel I.8.
fotografirala: K.Radić

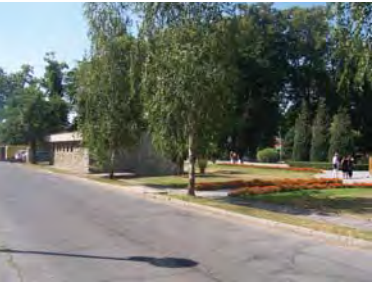
6_8. Podrazdjel I.4.
fotografirala: K.Radić

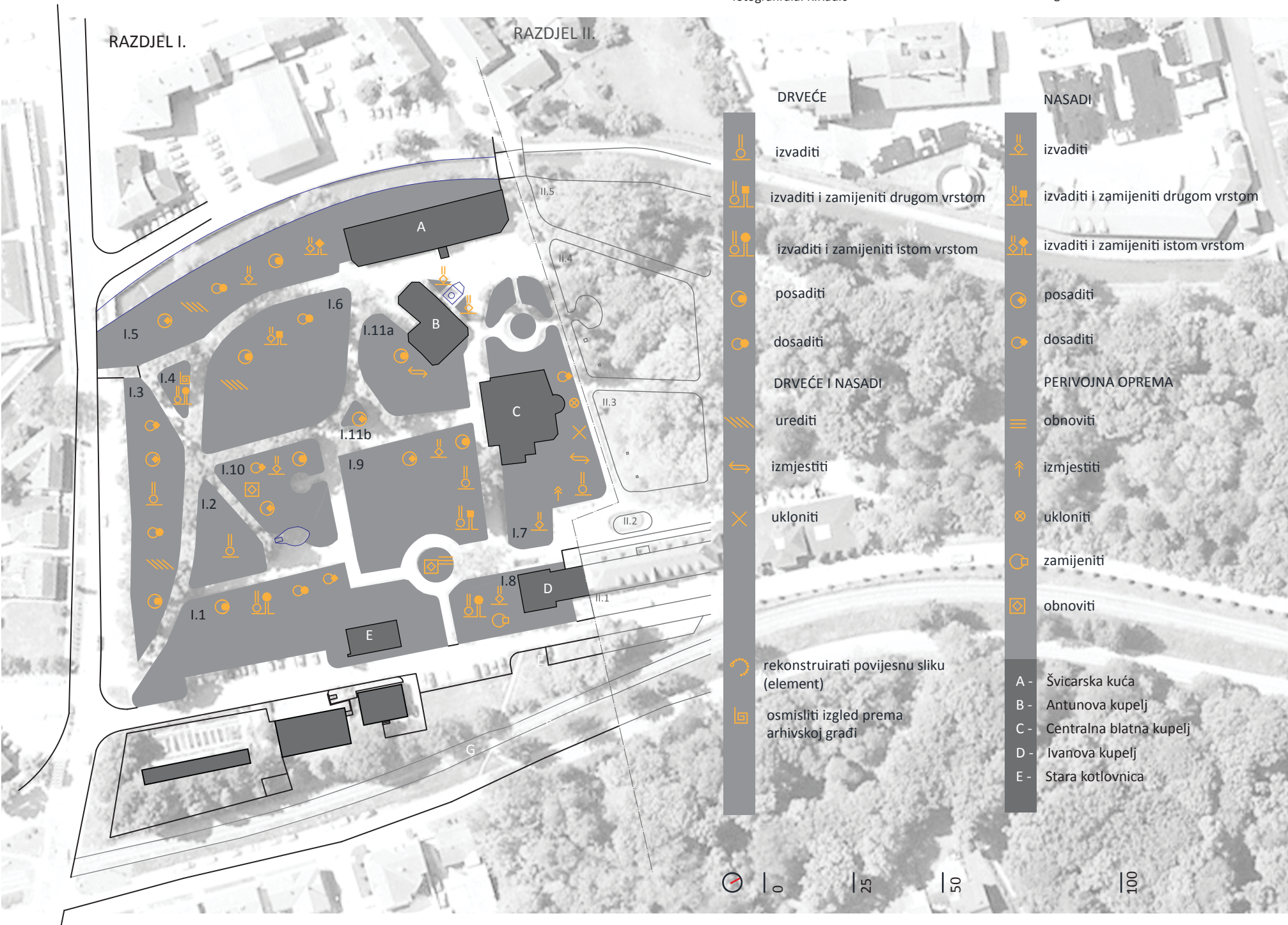
6_7. Podrazdjel I.3.
fotografirala: K.Radić

6_6. Podrazdjel I.2.
fotografirala: K.Radić

6_5. Podrazdjel I.1.
fotografirala: K.Radić

6_14. Podrazdjel I.9.
fotografirala: K.Radić

6_15. Podrazdjel I.10.
fotografirala: K.Radić

6_16. Podrazdjel I.10.
fotografirala: K.Radić

6_17. Podrazdjel I.11.
fotografirala: K.Radić

6.6.8. Cvjetnjaci, perivojni parteri i cvijeće

Cvjetnjaci su nazaobilazan i prepoznatljiv sadržaj historicističkih perivoja. Cvjetni uresi mijenjali su se iz godine u godinu kako bi pridonijeli novom ugođaju perivoja. Mijenjali su se i tijekom godišnjih doba, od proljeća do kasne jeseni. Nisu sačuvani nacrti, skice i opisi sadnje, ali je moguća restauracija i rekonstrukcija cvjetnjaka na temelju starih fotografija i razglednica. Za Julijev perivoj prepoznatljivi su uresni cvjetnjaci (cvjetni vrtovi, perivojni parteri) u I. razdjelu (podrazdjeli I.7a i I.7b). Ti su cvjetnjaci i danas održavani, ali sa znatnim odstupanjima i pojednostavljenjima u odnosu na povijesne cvjetne kompozicije. Zato će se daljnjom razradom projekta utvrditi cvjetne kompozicije koje će se koristiti u obnovi. Ispred zapadnoga pročelja Vile Arcadia i danas se nalaze manji cvjetnjaci, premda su nekoć bili atraktivniji i šareniji. Oni će se obnoviti prema starim fotografijama i razglednicama. Cvjetnjaci u podrazdjelima II.3 te IV.2 i IV.3 su nestali, ali su predviđeni za obnovu. Cvjetnjak u podrazdjelu II.3 je moguće restaurirati na temelju starih fotografija/razglednica dok je za cvjetnjak u razdjelu IV. potrebna rekonstrukcija, koristeći slične primjere. U perivoju je moguće postaviti posude s mediteranskim biljkama – oleandrima i palmama, koje zimi treba prenijeti u zatvoreni prostor (staklenik, oranžeriju). Posude trebaju biti primjerene povijesnim perivojima. Preporučaju se metalne posude koje se ulažu u drvene posude s ručkama za prenošenje. U perivoju je moguća sadnja trajnica. Preporuča se sadnja starih sorta i vrsta koje su nekoć postojale u povijesnim perivojima. Treba izbjegavati trajnice koje se uobičajeno sade u kućnim vrtovima. Daljnjom razradom projekta odredit će se prostori za sadnju trajnica.

6.6.9. Travnjaci

Travnjaci su nekoć zauzimali veću površinu nego što je to danas. Tijekom vremena bili su popunjavani sađenim ili samoniklim drvećem i grmljem. Tijekom obnove perivoja potrebno je vratiti barem dio travnjaka. Gdje je god moguće valjalo bi ispod drveća urediti travnjake. Tamo gdje je sjena preduboka sadit će se bršljan (*Hedera helix*) i mala pavenka (*Vinca minor*). Prilikom obnove perivoja prekopat će se cijeli perivoj, isplanirati teren i zasijati novi travnjak. Prethodno će tlo trebati obogatiti svim potrebnim hranjivima.

6_73., 74. Fotomontaža, cvjetni nasad ispred Vile Arcadia
izradila: K.Radić

6.6.10. Biljne vrste u perivoju

Pod naslovom 3.6. Biljne vrste u perivoju navedene su postojeće vrste drveća i grmlja. Prilikom daljnje razrade projekta potrebno je popis postojećih vrsta usporediti sa starijim popisima (za sada postoji samo projekt iz 1975., ali nisu razlikovana tada postojeća i planirana stabla) i tako utvrditi nestale vrste u perivoju. Na dendrološku kartu treba urisati nestala stabla što je djelomice moguće utvrditi na temelju starih nacrti i pronalaženjem panjeva u perivoju. Tako pripremljena dendrološka karta bit će podloga za plan obnove nasada. Pregledom terena i popisivanjem drveća (i panjeva) potrebno je odrediti najstarija stabla. Njihov smještaj i vrstu treba uzeti u obzir prilikom projekta sadnje novih stabala. Nova stabla (vrsta i mjesto sadnje) odredit će se prema kriteriju izvornosti pri čemu treba nastojati saditi nestale vrste i po mogućnosti na istom mjestu gdje su stabla nekoć rasla. S amoniklo drveće treba ukloniti, osim iznimno onih stabala koja su izrasla i lijepa su habitusa, a ne narušavaju perivojnu kompoziciju. Vrste koje su važne zbog perivojne romanstičarsko-historicističke kompozicije, a ne uspijevaju zbog ekoloških razloga (primjerice smreke), potrebno je zamijeniti sličnim vrstama koje su prilagodljivije aktualnim ekološkim i mikroklimatskim uvjetima. Grmlje treba birati na temelju starih popisa vrsta u hrvatskim perivojima (primjerice popis vrsta u perivoju Maksimir iz kraja 19. i početka 20. stoljeća za južni dio perivoja (razdjeli I., II. i III.) dok je u sjevernom dijelu perivoja moguće saditi i vrste korištene u razdoblju kasnog modernizma druge polovice 20. stoljeća.

